

43. Фізкультурну роботу на вищий рівень // Ленінська молодь. — 1940. — № 104.
44. Хлевнюк О. 26 июня 1940 года: иллюзии и реальности администрирования / О. Хлевнюк // Коммунист. — 1989. — № 9. — С. 86—96.
45. Храпливий З. Наслідки цьогорічного набору / З. Храпливий // Ленінська молодь. — 1940. — № 83.
46. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. — Ф. 859, оп. 1, спр. 10 : Матеріали про роботу групи ЦК КП(б)У у м. Львові. Списки осіб, направлених на партійну роботу в західні області України. — 85 арк.
47. Шайкан В. Анексія західноукраїнських земель Радянським Союзом на початку Другої світової війни. Ідеологічний аспект / Валерій Шайкан // Галичина: До 100-річчя від дня народження Степана Бандери. — 2009. — № 15/16. — С. 113—119.
48. Dzięciel L. Lwów nie każdemu zdrów / Leszek Dzięciel. — Wrocław, 1991. — 370 s.
49. Gogol B. Czerwony sztandar: Rzecz o sowietyzacji ziem małopolski Wschodniej: Wrzesień 1939 — czerwiec 1941 / Bogusław Gogol. — Gdańsk, 2000. — 348 s.

Валентина Передирій

ЛЬВІВСЬКІ ЖУРНАЛИ
«ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО» (1940—1941 pp.),
«РАДЯНСЬКИЙ ЛЬВІВ» (1945—1951 pp.),
«ЖОВТЕНЬ» (1951—1989 pp.):
ДО ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВИДАНЬ

Львівські літературні журнали характеризуються як періодичні видання різних етапів розвитку радянської системи. Пропонується при реєстрації цих видань та укладанні бібліографічних описів представляти їх диференційовано як самодостатні видання.

Ключові слова: *західноукраїнський регіон, буржуазний націоналізм, соціальні зміни, радянська преса, ідеологічна діяльність.*

Львовские литературные журналы характеризуются как периодические издания разных этапов развития советской системы. Предлагается при регистрации этих изданий и составлении библиографического описания представлять их дифференцировано как самодостаточные издания.

Ключевые слова: *западноукраинский регион, буржуазный национализм, социальные изменения, советская пресса, идеологическая деятельность.*

Lviv literary magazines as publications of different stages of development of Soviet system are disposed. Represent them differential as separate publications, when register this publications and compose the bibliography describe is proposed.

Key words: *Western Ukrainian area, bourgeois nationalism, ideology work, social change, soviet pres.*

Періодика Львова у своєму розвитку пройшла тривалий і складний шлях. Початок його сягає історичного для українців Східної Галичини 1848 р. і пов'язаний із пробудженням національної свідомості та відродженням національної культури, засобом поширення і виявом яких стала місцева преса [20]. У різні періоди історії регіону кількість українських видань була не однаковою: наприклад, на початок порубіжного 1939 р. Енциклопедія Українознавства зафіксувала 65 пресових видань [10, т. 4, с. 1414], але ця цифра, очевидно, буде уточнена після завершення досліджень західноукраїнської періодики, які проводяться сьогодні. «Українські часописи Львова 1848—1939 рр.» фіксують галузеву різноманітність та широку спеціалізацію періодики міста, що вагомим змістом та оригінальним оформленням привертає увагу дослідників та зацікавленого читача [33]. Під час німецької окупації (1939—1944 рр.) у Львові виходило майже 30 видань, серед яких були щоденні суспільно-політичні газети, інформаційні бюлетені, часописи для різних категорій читачів: медичних працівників, студентів, стрілецьких підрозділів та ін. У ці роки, зокрема, було відновлено випуски перерваних у період радянської влади на західноукраїнських землях довготривалих українських часописів: «Богословіє» [16, с. 65—67], «Львівські архієпархіальні відомості» [16, с. 511—513], «Господарсько-кооперативний часопис» [16, с. 241—250], журнал для дітей «Малі друзі» [16, с. 561—566], а також інших видань, що свідчить про увагу діячів української місцевої преси до традиційних видань.

На тлі масиву часописів попередніх історичних періодів радянські видання Львова за кількісними показниками виглядають порівняно скромно: у місті виходило чотири газети обласного рівня — «Вільна Україна» (1939—1941, 1944—1991), «Львовская правда» (1946—1991), «Ленінська молодь» (1940—1941, 1950—1990), «Слава Родины» («Сталинское знамя») (1952—1992) і три літературні журнали —

«Література і мистецтво» (1940—1941), «Радянський Львів» (1945—1951), «Жовтень» (1951—1989).

Загальні відомості про львівські журнали «Література і мистецтво», «Радянський Львів» та «Жовтень» наведено в енциклопедіях радянської доби. У першому випуску Української Радянської Енциклопедії ці журнали представлені як одне видання, що продовжувалося, змінюючи назву, у томах УРЕ надруковано досить докладні характеристики видань «Література і мистецтво» та «Жовтень», щодо ж «Радянського Львова» зазначено лише роки видання [31, т. 5, с. 89—90; т. 8, с. 218; т. 12, с. 110]. У другому випуску УРЕ в гаслах на журнали «Література і мистецтво» та «Радянський Львів» інформація обмежена до посилання (*див. «Жовтень»*), у словниковій статті на «Жовтень» аналізується зміст журналу, а «Література і мистецтво» та «Радянський Львів» тут представлені лише заголовками [32, т. 4, с. 196; т. 6, с. 137; т. 9, с. 259]. Енциклопедія Українознавства характеризувала «Жовтень» як видання офіційного радянського напрямку [10, т. 2]. В Українській Літературній Енциклопедії період видання журналу «Література і мистецтво» помилково визначено 1940—1945 рр., аналіз змісту «Жовтня» подано під гаслом «Дзвін» (назвою, на яку було перейменовано журнал 1990 р.), аналітичні відомості про «Література і мистецтво» та «Радянський Львів» відсутні [30, т. 2, с. 53—54, 126, 210]. Більш докладно з сучасних позицій характеризується зміст «Жовтня» в Енциклопедії історії України, де інформація про журнал надрукована під гаслом «Дзвін» [7, с. 376], в Енциклопедії Львова відомості про «Література і мистецтво», «Радянський Львів» та «Жовтень» також об'єднані під гаслом на журнал «Дзвін» і подаються дуже узагальнено [8, с. 53—55].

Для аналізу змісту журналу «Література і мистецтво» важливою є стаття О. Дея «Перший радянський журнал воз'єднаного краю», надрукована в «Жовтні» [6], а також публікації «Жовтня» про історію згаданих львівських журналів [29; 36]. Бібліографію журналу «Жовтень» зібрав Б. Грановський у довіднику з історії друку України [5, с. 206—265]. У праці зафіксовано статті до ювілеїв, програмні виступи редакції та літературознавчі огляди. Переважна частина представлених публікацій датується 60—70-ми рр. ХХ ст., серед їх авторів — Р. Братунь, М. Ільницький, В. Коваль, П. Колесник, І. Крупський, М. Нечиталюк, Р. Федорів, Й. Цьох та ін. Зібрана Б. Грановським бібліографія, очевидно, не охоплює усіх публікацій про львівські журнали, надру-

кованих у радянський період, об'єктивність представленої у матеріалах інформації підлягає перегляду з урахуванням сучасних критеріїв.

На сьогодні зроблено перші спроби відповідно до нових стандартів оцінки видань періодики розкрити історію газети «Вільна Україна» та представити її публікації як джерела дослідження питань історії [18], проаналізувати публікації культурно-просвітнього напрямку газети «Ленінська молодь» [34]. Предметом вивчення стали історія журналів «Література і мистецтво», «Радянський Львів» та «Жовтень», розкрито окремі аспекти змісту останнього із зазначених часописів [21]. Однак історія видання журналів радянського періоду — тривалого в часі і складного щодо аналізу змісту видань — потребує подальших досліджень.

У процесі бібліографічного опрацювання львівських журналів «Література і мистецтво», «Радянський Львів», «Жовтень» було виявлено суперечності у представленні журналів українськими енциклопедіями та зафіксовано на сторінках самих видань репрезентативною інформацією. Унаслідок цього постало питання, чи доцільно сьогодні вважати ці часописи самодостатніми виданнями, чи відповідно до офіційного трактування їх історії у радянські часи одним виданням, що продовжувало виходити, змінюючи назву. Вияснення цього питання вельми актуальне з огляду на потребу введення у науковий обіг бібліографічної інформації про них. Тому ставимо завдання ідентифікувати львівські журнали «Література і мистецтво», «Радянський Львів» та «Жовтень». Для цього плануємо проаналізувати виявлені в процесі дослідження відомості про історію журналів, охарактеризувати структуру та зміст журналів «Література і мистецтво», «Радянський Львів», а також «Жовтень» періоду становлення (50—60-ті рр.), що дозволить виявити їх подібність та розбіжності. Висновки дослідження будуть враховані при реєстрації львівських журналів та укладанні їх бібліографічних описів і використані для подальших досліджень історії української преси.

«Література і мистецтво» був першим журналом, який почав видаватись у Львові після приєднання західноукраїнських земель до Радянської України. У програмній статті редакції першочерговим завданням визначено координацію діяльності західноукраїнських письменників [38]. Як згадує О. Дей, робота з об'єднання літераторів розгорталася стрімко, і вже «через місяць після возз'єднання, 20 жовтня 1939 р., було створено Організаційний комітет (на чолі з П. Панчем), що займався реєстрацією та згуртуванням українських, польських, єврейських та

інших письменників, яких виявилось понад 150» [6, с. 144]. «Література і мистецтво» був створений як журнал Львівської організації Спілки радянських письменників України, керівництво виданням було доручено письменнику-комуністу, секретарю Львівської організації СРП України, вихідцю із Чернігівщини Олексі Десняку.

Журнал висвітлював винесені у заголовок галузі культури — літературу та мистецтво. Передовсім варто зазначити, що журнал не був обтяжений матеріалами на ідеологічні теми. До публікацій ідеологічного плану можна зарахувати програмну статтю редакції «Щасливої дороги» (1940. — № 1. — С. 3—4), указ Президії Верховної Ради УРСР (1940. — № 2. — С. 3), кореспонденцію «Свято радянського мистецтва» — про присудження Сталінських премій українським літераторам (1941. — № 4. — С. 3—4) та інші матеріали на менш значні теми, що сьогодні на тлі змісту журналу сприймаються як другорядні.

Основний зміст видання становили твори художньої літератури різних жанрів, статті на мистецтвознавчі теми, рецензії на художні твори, огляди та хроніка мистецького життя.

Переважна частина опублікованих поезій мала громадянсько-патріотичне спрямування, в яких ліричний герой висловлював емоційне сприйняття подій встановлення радянської влади на західноукраїнських землях. Показовим для журналу «Література і мистецтво» твором, який, на думку О. Дея, став «першим художнім втіленням естетичного кредо журналу», була колективна поема «Щасливий рік», якою відкривалося перше число видання [6, с. 145]. За сюжетом — це героїчний літопис західноукраїнського регіону з акцентуванням драматичних подій періоду давньої історії та виступів робітників у 1920 і 1936 рр., який завершується возвеличенням акції приєднання західноукраїнських земель до Радянської України. Героїчна тематика, звернення до засобів узагальнення простежуються в опублікованих віршах поетів молодшого і старшого покоління, серед яких були П. Карманський, Я. Кондра, Б. Нижанківський, Л. Пастернак, Ю. Шкрумеляк та ін.

Проза представлена у виданні творами малих жанрів — оповіданнями та новелами. У публікаціях прози розкривався трагізм війни, висвітлювалися картини соціального та національного гноблення українців у Речі Посполитій, а також відтворювалися позитивні моменти соціальних змін при новому устрої. Авторами опублікованих оповідань були, зокрема, Ірина Вільде, В. Слободник, З. Соболевський, Ю. Путамент.

В опублікованих літературних творах помітним є використання у художньому відтворенні дійсності засобів монументалізму та символізму, разом з тим спостерігається збіднення мовної палітри публікацій, у чому сучасні критики вбачають вплив російської та східноукраїнської преси попереднього десятиріччя [23, с. 100]. Згадані ознаки надрукованих творів художньої літератури та публіцистики можна розглядати як прояви «підтягування» публікацій західноукраїнської періодики до радянських стандартів.

Особливістю змісту журналу «Література і мистецтво» стало пропагування інтернаціоналізму як однієї з визначальних засад радянського устрою. Увагу до іншомовних письменників Львова редакція підкреслила у програмній статті видання [38], до складу редколегії журналу ввійшли польські письменниці В. Василевська та Е. Шемплінська. На сторінках номерів опубліковано значну кількість перекладів творів іншомовних авторів міста, співпраця яких у радянському журналі акцентувала їх лояльне ставлення до нової влади.

Змістовними були опубліковані в журналі матеріали на літературознавчі теми, зокрема дослідження творчої спадщини та біографій західноукраїнських письменників старшого покоління. Ці розвідки були актуальними, оскільки в Польській державі українське літературознавство як наука про культурні здобутки національної меншини не займало престижної позиції. Варто нагадати, що об'єднання українських земель відкривало перед науковцями можливості для ознайомлення з особовими фондами українських літераторів, зібраними в архівах та фондах бібліотек УРСР. У журналі були опубліковані ґрунтовні розвідки про життя та творчість О. Кобилянської, В. Стефаніка, Ю. Федьковича, Марка Черемшини, і звернення до західноукраїнської тематики підкреслювало регіональні зацікавлення журналу. Важливою стала публікація матеріалів Д. Лукіяновича, М. Деркач, М. Гудзовича про І. Франка, що сприяло становленню франкознавства як науки.

Літературно-мистецька хроніка журналу ознайомлювала з подіями культурного життя міста та області — репертуарами львівських національних театрів: українського, польського, єврейського, гастролями театральних труп, виставками образотворчого мистецтва, лекціями на мистецтвознавчі теми, організаційною діяльністю місцевих відділень Спілки письменників та Спілки композиторів.

Винесення у заголовок журналу теми мистецтва передбачало дотримання відповідних критеріїв у зовнішньому вигляді випусків. З від-

стані сьогодення можна сказати, що видання було оформлене скромно, але продумано, з використанням різних засобів його увиразнення. Пропагуванню надбань національної культури сприяли надруковані на сторінках «Літератури і мистецтва» фотографії культурно-історичних пам'яток Львова та його мальовничих околиць, репродукції фотопортретів письменників та діячів культури — В. Барвінського, С. Людкевича, І. Труша. Регіонального колориту журналу надавали світлини експонатів народного художнього промислу, гуцульських орнаментів, декоративних елементів національного одягу.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що на змісті журналу «Література і мистецтво» позначилася специфіка політичних завдань радянської влади періоду встановлення її на західноукраїнських землях. Тематико-проблемні напрями публікацій журналу були спрямовані на пропагування переваг соціалістичного устрою та здобутків радянської економіки та культури, що мало сприяти закріпленню їх у свідомості населення приєднаного до УРСР Західного регіону. Поруч з тим журнал зберігав регіональні зацікавлення, які проявлялися у доборі кола авторів і тематиці публікацій, художньому оформленні випусків.

Видання журналу припинилося на п'ятому номері 1941 р. у зв'язку з окупацією західних областей німецькими військами. Однак архів журналу «Література і мистецтво» безслідно пропав у роки війни [27, арк. V], що позбавило майбутніх дослідників можливостей простежити перипетії становлення видання.

«Радянський Львів» почав виходити з липня 1945 р. як журнал Львівської організації Спілки радянських письменників України. Відповідальними редакторами видання були М. Бажан (1945—1946 рр.), П. Козланюк (1946—1948 рр.), М. Пархоменко (1948—1949 рр.). Починаючи з третього номера за 1949 р. і до останнього числа (1951. — № 1) журнал видавала редакційна колегія й у цей час прізвища відповідального редактора та членів редколегії на його сторінках не були зазначені. Видавало журнал львівське видавництво «Вільна Україна».

Програмна стаття редакції була написана з пафосом, навіяним перемогою радянських військ у Другій світовій війні [3]. У ній редакція розкривала своє бачення «величних перспектив» і «величних завдань» у служінні народу, ставила мету сприяти згуртуванню літературних сил. У статті згадувався журнал «Література і мистецтво», але редакція не пов'язувала його історію зі створенням «Радянського Львова». Очевидно, це можна пояснити тим, що «Радянський Львів» планувалося

видавати на більш високому рівні, який мав би відповідати культурним запитам радянського суспільства нового історичного етапу, а «Література і мистецтво» на той час оцінювалася лише як видання далекого вже довоєнного минулого.

Роки функціонування «Радянського Львова» припадають на один із найскладніших періодів компартійного правління. Після переможного закінчення війни та перших спроб стабілізації народного господарства у СРСР, нагнітаючи страх у суспільстві, почав набирати оберти сталінсько-партиійний режим [2, с. 88]. На той час суспільно-політичне й економічне становище в західноукраїнському регіоні було складним, зокрема, «...львів'яни жили в постійному очікуванні нової війни... На зміну цьому очікуванню, котре виснажувало психологічно, прийшла байдужість, згодом — переконання у недоцільності подальшої конфронтації» [4, с. 143]. Львівська інтелігенція, для значної частини якої праця на теренах культури й науки була не лише засобом, а й сенсом життя, змушена була змиритися з новою владою і стати «частиною системи для збереження себе та своїх близьких» [4, с. 144]. У такій атмосфері місцева преса розгорнула пропагування здобутків радянської системи і розвитку соціалістичної культури.

Друга половина 40-х рр. пройшла під знаком боротьби компартії проти «проявів буржуазно-націоналістичної ідеології». У процесі розгортання цієї кампанії на сторінках провідних газет і журналів було опубліковано низку документів, у яких зазнали критики художні твори та наукові праці українських та російських авторів. Так само, як інші важливіші органи преси, «Радянський Львів» ознайомлював читачів із текстами партійних постанов, серед яких визначальними на той час були «Про перекручення і помилки у висвітленні історії української літератури в «Нарисі історії української літератури», «Доповідь т. Жданова про журнал «Звезда» и «Ленинград», витяги з постанови ЦК КП(б)У «Про журнал «Вітчизна» (1946. — № 6, 8/9, 10). У наступні (1947—1948) роки були прийняті партійні документи, в яких регламентувалися засади розвитку радянської культури та мистецтва, серед них — «Резолюції пленуму правління Спілки радянських письменників України: по доповіді тов. О. Є. Корнійчука...» (1947. — № 10), постанови про театральну та літературну критику й інші документи. Завданням преси на той час стало приведення «широкої аудиторії до монобачення світу, сповідування єдиної моралі слугування та слідування комуністичним ідеалам» [14, с. 163].

Публікації «Радянського Львова» почали критикувати ще від 1946 р. На сторінках видання був опублікований переклад поезії А. Ахматової (1946. — № 4. — С. 21), творчість якої зазнала розгрому у згаданій доповіді А. Жданова. Ситуацію, що почала розкручуватися навколо журналу «Радянський Львів», ілюструє цитата із «Резолюції пленуму правління...»: «Журнал «Радянський Львів» досі не став бойовим органом більшовицької літературної думки в західних областях України, не розгорнув справжньої боротьби проти буржуазно-націоналістичної ідеології, до останнього часу в журналі знаходять місце шкідливі, в ідейному і художньому відношенні убогі твори...» [28, с. 9]. У провину редакції ставилося опублікування «ідейно порочних та художньо незрілих» оповідань Ірини Вільде, Т. Мигалья, О. Ржепецької, статей І. Крип'якевича та В. Островського й інших матеріалів.

Відзначимо, що редакція «Радянського Львова» реагувала на компартійні постанови активним обговоренням їх на сторінках видання, що відповідало загальній суспільно-політичній ситуації у державі. Після опублікування у часописі доповіді А. Жданова у цьому ж номері було надруковано статтю «За високу ідейність літератури», в якій редакція «Радянського Львова» підтримала критику помилок, виявлених у роботі журналів «Звезда» і «Ленинград», українських часописів «Вітчизна», «Україна», «Дніпро», і самокритично визнала, «що не вела рішучої боротьби з контрреволюційними націоналістичними теоріями, а, навпаки, надала на сторінках журналу місце кільком творам і статтям з виразними антирадянськими настановами» [12, с. 22]. У наступні роки тема обговорення компартійних постанов з ідеології, а також поточних завдань редакції втілювалася у низці статей під промовистими заголовками, які однозначно підкреслювали ідейну спрямованість редакції «Радянського Львова»: «На високе довір'я відповісти творчими досягненнями» (1949. — № 1), «Під прапором більшовицької партійності» (1949. — № 2), «Під зорею радянської влади» (1949. — № 10). Редакція «Радянського Львова», взявши на озброєння сформульоване в одній із компартійних постанов положення про те, що «...всякий радянський журнал, чи то науковий, літературний, чи інший, повинен бути в першу чергу політично цілеспрямованим органом боротьби за комуністичне суспільство, за виховання широких мас радянського народу в дусі ідеології більшовизму» [25, с. 32], демонструвала готовність впроваджувати його у практику.

Тим часом атмосфера навколо обговорення «питань ідеологічної роботи» нагніталася: на пленумі Спілки радянських письменників Ук-

раїни з «рішучою критикою» виявлених недоліків у художній літературі та літературній критиці виступив голова Спілки Л. Дмитерко. Ухвалою пленуму було звільнено з посади відповідального редактора журналу «Вітчизна» [24], докорінно змінився склад редколегії «Літературної газети». Від третього номера за 1949 р. у вихідних даних «Радянського Львова» перестали публікувати прізвища відповідального редактора та членів редколегії, що, очевидно, було продиктовано міркуваннями перестрашування. Наприкінці 1950 р. критичні зауваження щодо роботи редакції «Радянського Львова» прозвучали знову: на Львівській партійній конференції було висловлено зауваження про слабкі зв'язки журналу з інтелігенцією міста [22], а на міських зборах працівників літератури та мистецтва поставлено питання про потребу подолання впливів «українського буржуазного націоналізму» серед інтелігенції [17]. 1951 р. у розділі «Хроніка» редакція «Радянського Львова» повідомила, що секретар Львівського міськкому КП(б)України В. Шамовський виступив на загальних зборах працівників літератури і мистецтва з доповіддю, в якій викрив низку недоліків у роботі видавництва «Вільна Україна», місцевих газет, а також журналу «Радянський Львів» [35]. Можливо, саме ця критика остаточно переважила долю журналу, і номер перший за 1951 р. став для видання останнім.

За архівними джерелами на сьогодні з'ясувати подробиці припинення видання журналу «Радянський Львів» не вдалося. У Львівському обласному архіві зберігається фонд редакції «Жовтня», в передмові якого журнали «Література і мистецтво», «Радянський Львів» та «Жовтень» представлені відповідно до офіційної версії як одне періодичне видання. У справі описано накази редакції «Радянського Львова» за 1945—1950 рр., а також низка наказів та звітів редакції «Жовтня» за 1951—1963 рр., але в протоколі передання проти їх переліку зазначено, що ці справи «на збереження не поступали» [27]. Очевидно, вилученням зазначених матеріалів із архіву «Жовтня» керівні структури мали намір приховати компрометуючі компартію факти «ідеологічної роботи» у середовищі львівської преси.

За роки функціонування «Радянський Львів» пройшов певний шлях розвитку як видання періодики: першого року він був лише журналом, згодом редакція визначила його як літературно-художній (1946. — № 7), надалі в його підзаголовок було винесено термін «літературно-мистецький і громадсько-політичний журнал». Увесь період видавання його загальна структура залишалася без змін, але з роками

помітно розширилася тематика публікацій, поглибилося трактування проблем.

Основний зміст журналу становили твори поезії, прози, публіцистика, статті науково-популярного плану, нариси та спогади. У виданні велися постійні розділи «Критика і бібліографія» («Бібліографія» — у 1949—1950 рр.) та «Хроніка», рубрика «Нові книжки».

У публікаціях поезій повоєнних років розгорталася воєнно-патріотична тема, відстоювалась ідея миру, прославлялися імена Леніна і Сталіна. Від 1948 р. тематика віршів збагатилася художнім відтворенням реалій нового суспільного устрою (відзначення офіційних державних свят, виборів) а також трудових здобутків робітників і селян. На сторінках журналу публікувалися вірші західноукраїнських авторів старшого покоління, а також молодших місцевих авторів — Я. Кондри, С. Тудора, Т. Одудька, А. Волощак, В. Колодія, В. Ткаченка, Р. Бра-туня, А. Турчинської, М. Хоросницької. Значне місце у змісті видання займали твори провідних радянських поетів — М. Рильського, Л. Дмитерка, В. Сосюри, П. Воронька та ін. У розділі друкувалися твори поетів республік СРСР та інших соціалістичних держав, перекладені українською мовою М. Грудницькою, Ю. Кругляком, А. Малишком, М. Терещенком, А. Шмигельським.

На сторінках «Радянського Львова» публікувалась проза великих і малих жанрів. Романи були представлені уривками або в скорочених варіантах, про що несхвально відгукнувся С. Шаховський, коли рецензував три перших числа «Радянського Львова» [37, с. 2]. Переважна частина надрукованої прози була написана на воєнні теми, серед публікацій журналу помітними були романи та повісті Д. Бедзика, П. Вершигори, В. Собка, оповідання М. Далекого, Т. Мигалья, А. Шияна та інших авторів. Від 1949 р. у змісті журналу помітно збільшилася кількість прозових творів про сучасників: осмислювалась радянська дійсність у романі Б. Буряка «Тарас Журба» (1950. — № 6—8), повісті М. Далекого «Дівчина з Топольків» (1950. — № 9—11), оповіданнях та нарисах С. Бірюкова, А. Дімарова, П. Інгульського, В. Лозового, Я. Урбанського, А. Хорунжого. Автори опублікованих творів відповідно до ідеологічних настанов компартії стосовно тематики і завдань радянської літератури розкривали проблему становлення особистості в умовах формування соціалістичного устрою, пропагували економічні досягнення та духовні здобутки радянського суспільства.

У журналі друкувалися публіцистичні статті на ідеологічні теми, науково-популярні — з питань історії та літературознавства, а також з

інших галузей знань. 1945 р. було надруковано кілька схвальних статей, присвячених утвердженню радянського ладу на західноукраїнських землях, серед авторів публікацій були відомі діячі української культури М. Рудницький та В. Огоновський, у наступні роки (1946—1947) місію Радянського Союзу у Великій Вітчизняній війні возвеличували І. Богодіст, М. Кологойда, І. Мазепа. У низці статей викривалися прояви «буржуазного націоналізму» західноукраїнських поетів кінця 30-х — початку 40-х рр., засуджувалась участь відомих галицьких інтелігентів у воєнних акціях на стороні німецької армії. Отже, діапазон публіцистичних матеріалів журналу був широкий — від підкреслено схвальних статей про здобутки радянської влади до гострих виступів із тавруванням проявів буржуазної, націоналістичної чи космополітичної ідеології. Варто підкреслити, що на сторінках «Радянського Львова» обговорювалися гострі питання недавнього минулого західноукраїнських земель та національно-політичної ситуації у регіоні, які трактувалися у напрямі формування у читачів «монобачення» історії західного регіону відповідно до канонів офіційної радянської ідеології.

Серед матеріалів літературознавчої тематики надруковано статті до ювілейних дат й огляди творчості класиків української літератури Марко Вовчок, О. Кобилянської, Леся Мартовича, Панаса Мирного, Лесі Українки, Марка Черемшини, а також визначних іноземних письменників А. Міцкевича, О. Пушкіна, Л. Толстого, Ю. Фучека.

Активно досліджувалися життя і творча спадщина І. Франка. На той час в архівах Львова розгорталися пошуки матеріалів про І. Франка і редакція містила дослідження про знахідки науковців М. Возняка, Д. Лукіяновича, О. Мороза, І. Романченка, П. Свіжинського, Я. Ярославцева. Опубліковані у журналі праці збагачували франкознавство як науку, однак варто зауважити, що деякі автори журналу тенденційно трактували біографію письменника, перебільшуючи значення впливу російської культури на формування його світогляду (Айзеншток І. Російська академія наук та Іван Франко. — 1948. — № 2; Пархоменко М. Іван Франко на сторінках російської преси. — 1948. — № 12).

Розділ «Критика і бібліографія» був обширним: редакція друкувала тут рецензії на нові видання, огляди художніх творів, розвідки з питань літературознавства. Опубліковані рецензії переважно мали позитивний характер, а зауваження, як влучно висловився Ю. Колісник про особливості радянських ЗМІ, були витримані «в межах ідеологічної дозволеності» [14, с. 173]. В опублікованих літературних розвідках

активно розгорталася тема впливів на українську літературу російських письменників, зокрема Максима Горького, М. Некрасова, О. Островського, критика В. Белінського, що відповідало завданням ідеологічної політики цього періоду.

У розділі «Хроніка» пріоритетне місце відводилось інформації про події культурно-мистецького життя на Львівщині, у містах сусідніх областей. Постійну увагу редакція приділяла поточній діяльності Львівського відділення Спілки радянських письменників України, львівських організацій композиторів, художників. Журнал повідомляв про роботу музеїв Львова, культурно-масові заходи, які проводив Львівський університет ім. І. Франка, політехнічний інститут, Будинки культури різних відомств. Таким чином, часопис широко інформував читачів про культурно-мистецьке та літературне життя, підкреслюючи інтенсивний розвиток української культури в західних областях радянської України.

Період функціонування журналу «Радянський Львів» припадає на роки компартійної «ідеологічної чистки», яка, на думку сучасних дослідників, «з наростаючою жорстокістю» продовжувалась від другої половини 1946 р. до 1953 р. [26, с. 190]. У журналі відбилися загострення і суперечності, які переживало у ті роки українське суспільство. Публікуючи компартійні постанови з питань ідеології та матеріали їх обговорення, «Радянський Львів» ставав одним із засобів поширення сталінської ідеології. На сторінках видання друкувалися художні твори, в яких відповідно до ідеологічних настанов компартії пропагувалася радянська дійсність, а також літературно-критичні праці, що регламентували засади соціалістичного реалізму в літературі. Перегляд публікацій видання свідчить про те, що в зазначений період на його сторінках активно пропагувалася російська культура, однак поруч з тим у доборі авторів, тематиці публікацій простежуються регіональні зацікавлення.

Отже, досліджені на сьогодні джерела історії журналів «Література і мистецтво» та «Радянський Львів» дозволяють стверджувати, що кожне з видань виникло і розвивалося на певному конкретному етапі становлення радянської влади на західноукраїнських землях. Між періодами функціонування зазначених журналів стояли роки війни; відмінності в структурі, тематиці публікацій, їх авторських колективах були очевидними, так що у сучасників не виникало думки ототожнювати журнали як одне видання. Кожен із журналів цікавий і по-своєму вартісний як свідчення історії західноукраїнського суспільства та розвитку української літератури і заслуговує на окрему сторінку в літописі преси як повноцінне видання.

У лютому 1951 р. вийшов літературно-мистецький і громадсько-політичний журнал «Жовтень» — орган Спілки радянських письменників України. Склад редколегії «Жовтня» був оновлений — головним редактором журналу у перше десятиріччя його видання став Юрій Мельничук (1951—1963 рр.), надалі цю посаду посідали Ростислав Братунь (1963—1966 рр.), Микола Романченко (1967 р.), Роман Федорів (1968—1989 рр.). До редколегії журналу входили письменники М. Бажан, Ірина Вільде, Д. Павличко, П. Козланюк, В. Лозовий, Р. Іванчук та ін.

Редакційних пояснень щодо зміни назви журналу «Радянський Львів» на «Жовтень» надруковано не було. М. Ільницький перейменування «Радянського Львова» у «Жовтень» влучно називав «трансформацією» [13, с. 177]. Компартійним органам у той час йшлося про перетворення скомпрометованого видання на журнал нового типу, який би відповідав актуальним потребам творення радянської ідеології. Для видання підібрали пафосну назву — «Жовтень», і чомусь нікому не спало на думку, що революційна подія, на означення якої вживається це слово, не була безпосередньо причетна до західноукраїнських земель. Склад редколегії журналу був оновлений, кошти на його видання, очевидно, значно збільшені, що дозволило подвоїти обсяги номерів. Розширилося коло авторів видання, змінилися структура і тематика публікацій.

У перших числах «Жовтня» програмна стаття редакції відсутня, при перегляді річників спостерігаються пошуки нових форм подання тем та структур випусків, що далеко відходять від змісту «Радянського Львова». На сьогодні історія «Жовтня» досліджена ще не докладно, але можемо зробити висновок, що 1951—1963 рр. були періодом становлення журналу [21, с. 259]. На кінець цього періоду припадають радикальні зміни в організації, редагуванні та представленні журналу.

У середині 60-х рр. ХХ ст. були внесені корективи в літочислення «Жовтня». Важливим є те, що до 1963 р. включно часопис виходив із послідовною нумерацією річників, яка подавалася на титульній сторінці видання: 1951. — Рік видання перший — 1963. — Рік видання тринадцятий. Отже, у цей період журнал сприймався як новостворене 1951 р. видання. Однак у номерах за 1964 р. на місці відомостей про річник було надруковано «25 рік видання», що вказувало на початок хронологічного відліку від дати створення журналу «Література і мистецтво» — 1940 р. У цій інформації про облік років видання не враховано,

що у роки війни журнал «Література і мистецтво», як свідчать сучасні дослідники, у Львові не видавався [16, с. 498].

Для в'яснення питання про умови заснування «Жовтня» важливими є матеріали дев'ятого номера за 1965 р., який вийшов під гаслом «Нашому журналу — 25 років». Тут були опубліковані спогади редакторів перших львівських журналів радянського періоду — «Література і мистецтво» (1940—1941) та «Радянський Львів» (1945—1951), витяги з хронік зазначених видань, а також «Жовтня», в яких висвітлювалась історія цих часописів [29]. Цікаво, що в опублікованій добірці хронік не представлено матеріалів за 1951—1953 рр. і при перегляді публікацій не виявлено інформації про те, що ці літературні журнали були одним виданням [11].

Серед публікацій означеної тематики вирізняється стаття О. Дея «Перший радянський журнал возз'єднаного краю», в якій він, незважаючи на заідеологізованість позиції, зробив глибокий і всебічний аналіз змісту журналу «Література і мистецтво». У ракурсі зазначеної проблеми привертає увагу розгорнене автором твердження про те, що від «Літератури і мистецтва» «розпочинається багате родовідне дерево літературно-художніх журналів та альманахів у західних областях України, серед яких безпосередніми продовжувачами у післявоєнний період стали журнали «Радянський Львів» та «Жовтень» [6, с. 144]. Визначення «продовжувачі», використане автором статті у наведеному контексті та далі у зазначеній статті, не підпадає під тлумачення ознаки тотожності і не дає підстав зводити три журнали під один заголовок. Варто зазначити, що стаття О. Дея надрукована у липневому номері «Жовтня» за 1961 р. У зазначений рік уже вийшов п'ятий том Української Радянської Енциклопедії першого випуску, в якому під гаслом «Жовтень» були представлені також львівські журнали «Література і мистецтво», «Радянський Львів» як одне видання. Якби широко обізнаний пресознавець і журналіст О. Дей [9] поділяв цю думку, він би не оминув її у зазначеній публікації.

Від 1964 р. на титульній сторінці «Жовтня» облік річників не подавався, його замінило мотто «Журнал засновано 1940 р.», яке надалі зберігалось у випусках річників журналу. Можливо, рекламування року заснування журналу мало стати ще одним аргументом для переконання широкої громадськості у тривалості періоду приєднання західноукраїнських земель до УРСР [15, с. 135].

Про те, як сама редакція оцінювала ситуацію, можна зробити висновок, співставивши факти, що впродовж 1970—1982 рр. нумера-

ція річників подавалася лише у російськомовному дублюванні вихідних даних у кінці випусків, а згодом зникла зовсім. Таким чином, протягом десятиріч, при відповідному представленні видань у радянських енциклопедіях (першому і другому випусках Української Радянської Енциклопедії, в Українській Літературній Енциклопедії), виробився стереотип трактування львівських журналів «Література і мистецтво», «Радянський Львів» та «Жовтень» як одного видання, що був дубльований у довідкових виданнях наступних років.

У середині 60-х рр. ХХ ст. відбулися помітні зміни в редагуванні журналу, які сучасні критики пов'язують із іменем Р. Братуня [7]. Новопризначений головний редактор «Жовтня» наприкінці 1963 р. повідомив читачів про плани редакції щодо розширення тематики публікацій, введення нових рубрик, покращання художнього оформлення випусків [1]. У наступні роки основні напрями змісту видання розгорнулися у розділи та рубрики, а структура видання зазнавала певних змін, пов'язаних із розширенням тематики та жанрового спектра матеріалів.

Основний зміст «Жовтня» становили обсягові розділи художньої літератури та літературної критики, під заголовками рубрик друкувалася публіцистика, дослідження з мистецтвознавства, історії, краєзнавства, біографії діячів української культури, хроніка, матеріали на ідеологічні теми.

Перші сторінки номерів традиційно відводилися художній літературі — поезії та прозі тогочасних українських письменників. У 50-ті рр. зміст журналу виглядав однотипно і досить спрощено — редакція практикувала подання тематичних добірок під заголовками-гаслами: «Дружбаю ми здружені, батьківщино-мати...», «Ой чого ти, земле, молодіти стала!» тощо. Універсальний зміст таких гасел дозволяв об'єднувати у структурну цілість громадсько-патріотичні й ліричні вірші різних авторів, прозу малих форм, публіцистику. Від середини 60-х рр. редакція почала подавати поезії окремими добірками — під заголовками «Поетичне сузір'я», «З ліричних поезій» або за індивідуальним представленням поетів. У добірках друкувалися вірші, поеми, балади, цикли поезій популярних авторів, які з часом склали плеяду українських класиків, а також твори поетів, внесок яких у літературу сьогодні оцінюється більш скромно. Серед авторів опублікованих творів були Р. Братунь, І. Драч, А. Малишко, Б. Олійник, Д. Павличко, В. Сосюра, П. Тичина та інші поети. З перших років функціонування журналу у ньому велася рубрика творів поетів-початківців («Молоді голоси»),

«Поетичний дебют»), в якій були надруковані перші вірші І. Калинця, Р. Качурівського, Р. Кудлика, Р. Лубківського, П. Мовчана, Оксани Сенатович та інших авторів.

Переклади віршів іншомовних авторів у перше десятиріччя видання «Жовтня» друкувалися у добірках разом з автентичними українськими творами. Упродовж 60-х рр. структура журналу збагатилася рубриками перекладів поезій, згрупованих за специфічними ознаками. Серед них рубрика «Антологія дружби» представляла твори поетів союзних республік («Поезії сонячної Грузії», «Голоси братньої Вірменії» та ін.). Під заголовком «Слов'янські ріки» друкувалися переклади творів західнослов'янських авторів у супроводі докладних передмов та ілюстрацій. Помітно вдосконалювалася протягом років журнальна рубрика «Із скарбниці світової поезії», у якій публікувалися добірки національної поезії, а також окремі твори популярних поетів країн Європи, Азії, Америки. Мовний спектр опублікованих перекладів був широким, добір найкращих віршів зарубіжних авторів свідчив про інтелектуальні зацікавлення перекладачів — переважно активних українських поетів та письменників, серед яких були Р. Братунь, Ю. Винничук, І. Драч, Р. Лубківський, В. Лучук, Д. Павличко та ін.

Художню прозу в журналі представляли романи, повісті, оповідання, новели, п'єси, кіноповісті, легенди. Вагомим було опублікування у «Жовтні» творів великих епічних жанрів. На сторінках видання уперше були надруковані романи й повісті, що невдовзі здобули визнання широкого читача, серед них — твори Ірини Вільде, В. Гжицького, П. Загребельного, Ю. Збанацького, Р. Іваничука, С. Пушика, М. Стельмаха, Г. Тютюнника, Р. Федоріва та інших авторів. З оповіданнями у журналі виступали Є. Гуцало, П. Інгульський, Р. Коритко, В. Лозовий, Ю. Мушкетик, Л. Письменна, Л. Ступницький, І. Чендей та ін.

Обширним і змістовним був у журналі розділ «Критика і бібліографія», що містив рецензії на художні твори та наукові праці, дослідження з питань історії та теорії літератури. До аналізу творів та праць критики підходили з компартійних позицій — особливо чітко ідеологічна спрямованість простежується у публікаціях 50-х рр. На той час у СРСР розгорнулася чергова хвиля загострення ідеологічної боротьби і на сторінках «Жовтня» була вміщена низка передруків з газети «Правда», в яких партійні органи регламентували напрями подальшого розвитку культури (1951. — № 6, 7; 1952. — № 3). Критики «Жовтня» активно підтримували ідеологічні настанови партії, подавши на сторінках видан-

ня відгуки негативного плану на збірки О. Василевського, В. Глотова, Г. Книша, статті В. Беляєва, А. Дімарова, М. Рудницького, М. Яцківа. Деякі з опублікованих рецензій були занадто категоричними, негативні оцінки художніх творів виносилися у заголовки, що мали емоційно налаштувати читача на неприйняття твору (Забіяка П. Біда повість. — 1953. — Ч. 1; Степаненко Ю. Про безвідповідально видану книгу і непринципову критику. — 1953. — № 6). У цей період в журналі надруковано кілька негативних рецензій на наукові праці, авторам яких було вказано на неточності (Домисли й перекручування під виглядом науки. — 1959. — № 2). І все ж сучасні критики відзначають позитивні зміни у змісті розділу: «Помічається зміна акцентів від суто ідеологічного підходу відгуків у журналі «Радянський Львів» до художнього аспекту в статтях 1954—1955 рр. у «Жовтні» (статті О. Бабишкіна, С. Шаховського та ін.)» [13, с. 281].

1960 р. був започаткований гумористично-сатиричний розділ «Примруженим оком», у наступні роки редакція ввела сторінку «Літературний гірчичник», рубрики «Бумеранг» та «Веселе перо». У рубриках та гумористичних сторінках друкувалися оповідання, мініатюри, поеми, вірші, байки, пародії побутової, виробничої та антирелігійної тематики. Авторами гумористично-сатиричних творів були Д. Арсенич, Р. Дідула, Ю. Іваків, П. Красюк, І. Сварник, В. Трипачук, О. Федоршин, М. Хижко та інші літератори. Для наймолодших читачів з 1961 р. у розділі «Біля родинного вогнища» велася літературна сторінка; твори для дітей друкувалися під рубрикою «Комарик». Сторінки для дітей містили вірші, казки, оповідання, загадки, твори були проілюстровані веселими малюнками.

Варто відзначити, що з роками журнал «Жовтень» зайняв помітне місце в громадсько-політичному житті українців. Редакція доклала зусиль, щоби зробити «прозорою» діяльність видання, і це забезпечило журналу зацікавленість та підтримку широкої громадськості. У хронікальних рубриках «З калейдоскопу подій», «Літопис наших днів», «Хроніка творчих буднів» повідомлялося про прес-конференції, ініціатором яких виступала редакція «Жовтня», зустрічі з діячами культури та мистецтва, педагогами, науковцями, студентами та робітничою молоддю. Перегляд редакційних виступів, рекламних оголошень, хронікальних матеріалів свідчить, що «Жовтень» справді перебував у центрі подій громадсько-політичного та культурного життя, що помітно відрізняє його від позицій «Літератури і мистецтва» та «Радянського Львова».

«Жовтень» став довготривалим журналом радянського періоду — він виходив у світ упродовж тридцяти восьми років. Часопис був помітним явищем в українській періодиці і користувався популярністю поруч з українськими літературними часописами «Дніпро» та «Вітчизна». 1990 р. відповідно до нових суспільно-політичних реалій, що змінили критерії українського суспільства, редакція відмовилася від назви, яка викликали асоціації із часом створення радянської держави. Сьогодні журнал «Дзвін» успішно функціонує в системі сучасної преси України.

Підсумовуючи, спробуємо виділити ознаки, які об'єднують згадані журнали. Передовсім вони були органом Львівського відділення СРП України, виданнями одного профілю (літературно-мистецьким, літературно-мистецьким і громадсько-політичним журналом), провідне місце у їх змісті займали публікації літературних творів та літературної критики. Час видання журналів вписується у хронологічну послідовність: «Література і мистецтво» (1940—1941 рр.), «Радянський Львів» (1945—1951 рр.), «Жовтень» (1951—1989 рр.). Функціонування кожного з видань пов'язане з конкретним періодом розвитку радянської держави, і відповідно до поточних напрямів компартійної політики в тоталітарній державі вони виконували завдання, які ставилися перед ЗМІ.

Однак кожен із львівських журналів має свою історію, виробив неповторне лице як видання преси. На сьогодні не знайдено фактичних доказів, що сучасники сприймали ці журнали як одне видання. Перегляд річників «Жовтня» *de visu* виявив, що впродовж 1951—1963 рр. редакція вела автономний хронологічний відлік видання, і цей факт вимагає реєстрації і пояснення у бібліографічному описі.

Представлення Українською Радянською Енциклопедією львівських журналів як одного видання, на нашу думку, було спробою «підкоректувати» історію: затушувати сторінки боротьби з «проявами буржуазно-націоналістичної ідеології», підкреслити висхідний розвиток радянської культури, у цьому випадку — західноукраїнської преси.

Подання львівських журналів як одного видання породжує схематизм і спрощення у їх трактуванні. Пропонуємо розглядати «Література і мистецтво», «Радянський Львів» та «Жовтень» диференційовано. Сьогодні маємо змогу простежити нашу історію докладно і в деталях, що відкриває можливість її достовірного дослідження.

1. Братунь Р. Вступаючи в новий рік... Про наші плани і задуми / Ростислав Братунь // Жовтень. — 1963. — № 12. — С. 151—155.

2. *Веселова О.* Українське суспільство в 1945—1953 рр.: ідеологізація по-сталінськи / Олександра Веселова // Український історичний журнал. — 2005. — № 1. — С. 86—96.
3. Від редакції // Радянський Львів. — 1945. — № 1. — С. 9—10.
4. *Генега Р. Я.* Суспільний контекст українського національного руху на прикладі етносоціальних змін у складі й становищі населення Львова другої половини 1940-х рр. / Р. Я. Генега // Український історичний журнал. — 2009. — № 5. — С. 139—152.
5. *Грановський Б.* Історія національного друку України в бібліографії за 1483—2000 рр. : довідник / Борис Грановський. — К., 2003. — 495 с.
6. *Дей О.* Перший радянський журнал возз'єднаного краю / Олексій Дей // Жовтень. — 1961. — № 7. — С. 144—152.
7. Енциклопедія історії України. — К., 2005. — 528 с.
8. Енциклопедія Львова. — Львів, 2008. — Т. 2. — 603 с.
9. Енциклопедія Сучасної України. — К., 2007. — Т. 7. — С. 294—295.
10. Енциклопедія Українознавства : слов. частина : перевид. в Україні. — Львів, 1993. — Т. 2. — 405—800 с.; 1994. — Т. 4. — 1205—1600 с.
11. З хроніки минулих років // Жовтень. — 1965. — № 9. — С. 121—126.
12. За високу ідейність літератури : [ред. ст.] // Радянський Львів. — 1946. — № 8/9. — С. 20—23.
13. *Ільницький М.* Літературне життя / М. Ільницький // Історія Львова : у 3 т. — Львів : Центр Європи, 2007. — 575 с.
14. *Колісник Ю.* Журнальна періодика 1950—1980 рр. — важлива складова радянських засобів масової інформації / Юрій Колісник // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2000. — Вип. 14. — С. 161—174.
15. *Кульчицький С. В.* Коли і як відбулося возз'єднання Західної України з УРСР / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. — 2009. — № 5. — С. 121—139.
16. *Курилишин К.* Українська легальна преса періоду німецької окупації (1941—1944 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. : у 2 т. / Костянтин Курилишин. — Львів, 2007. — Т. 1. — 640 с.
17. Общегородское собрание работников литературы и искусства Львова // Львовская правда. — 1950. — 21 дек.
18. *Палюх О.* Газета «Вільна Україна» (1939—1941) як джерело до історії бібліотек і бібліотечної справи у Львові / Ольга Палюх // Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: історія і сучасність : доп. та повідомл. Міжнар. наук. конф., Львів, 28—30 жовт. 2010 р. — Львів, 2010. — С. 43—47; *Палюх О.* Газета «Вільна Україна» (1939—1941 рр.) як видавничий проект / Ольга Палюх // Збірник праць

- Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2010. — Вип. 2(18). — С. 68—84; *Палюх О.* Діяльність Львівської філії Бібліотеки АН УРСР у 1940—1941 рр. (за матеріалами газети «Вільна Україна») / Ольга Палюх // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : зб. наук. пр. — Львів, 2010. — Вип. 2(18). — С. 606—626.
19. *Пархоменко М.* За сучасну тематику / Михайло Пархоменко // Радянський Львів. — 1946. — № 10. — С. 58—65.
  20. *Передирій В. А.* До історії дослідження газети «Зоря Галицка»: огляд бібліографії (1848—1857 рр.) / В. А. Передирій // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. п'ятої Всеукр. наук.-теорет. конф. 27—28 листоп. 1998 р. — Львів, 1998. — С. 212—222.
  21. *Передирій В.* Значення публікацій джерельних матеріалів до біографій українських письменників середини ХІХ — початку ХХ ст. на сторінках журналу «Жовтень» (1951—1989) у вивченні літературного процесу / Валентина Передирій // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. — Львів, 2008. — Вип. 1(16). — С. 521—533; *Передирій В.* «Література і мистецтво» (1940—1941): становлення першого журналу радянського періоду / Валентина Передирій // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2009. — Вип. 2(17). — С. 145—157; *Передирій В.* Львівський журнал «Жовтень» (1951—1989): історія, структура, автори / Валентина Передирій // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2008. — Вип. 1(16). — С. 60—77; *Передирій В.* «Радянський Львів» (1945—1951): історія видання, проблемно-тематичні напрями змісту / Валентина Передирій // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2010. — Вип. 2(18). — С. 84—101; *Передирій В.* Публікації розділу «Критика та бібліографія» журналу «Жовтень» (1951—1989) як джерела дослідження питань літературознавства 50-х рр. ХХ ст. / Валентина Передирій // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. — Львів, 2009. — Вип. 2(17). — С. 259—274.
  22. Под знаком борьбы за неуклонное повышение идеологической работы: На VII Львовской городской партийной конференции // Львовская правда. — 1950. — 30 дек.
  23. *Потятиник Б.* Медіа: Ключі до розуміння / Борис Потятиник. — Львів : ПАІС, 2004. — 310 с. — (Серія «Медіакритика»).
  24. Про журнал «Вітчизна» : З постанови ЦК КП(б)У // Вітчизна. — 1946. — № 9. — С. 35—37.
  25. Про журнал сатири та гумору «Перець» : З постанови ЦК КП(б)У // Вітчизна. — 1946. — № 9. — С. 32—34.

26. Прохоренко О. А. Зміни в політичних настроях науково-педагогічної інтелігенції України другої половини 40-х — першої половини 50-х рр. ХХ ст.: наслідки ідеологічних кампаній / О. А. Прохоренко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки : зб. наук. пр. — К., 2008. — Вип. 5. — С. 189—195.
27. Редакція журналу «Жовтень» Спілки письменників України // Державний архів Львівської обл. — Ф. Р1738, оп. № 3, спр. 1—5. — 58 арк.
28. Резолюція пленуму правління Спілки радянських письменників України : по доповіді тов. О. Є. Корнійчука «Про виконання СРПУ постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград» // Радянський Львів. — 1947. — № 10. — С. 3—11.
29. Тридцять років — тридцять номерів : [ред. ст.] // Жовтень. — 1970. — № 9. — С. 3—5.
30. Українська Літературна Енциклопедія. — К., 1990. — Т. 2. — 574 с.; 1995. — Т. 3. — 496 с.
31. Українська Радянська Енциклопедія. — К., 1961. — Т. 5. — 560 с.; 1962. — Т. 8. — 576 с.; 1963. — Т. 12. — 576 с.
32. Українська Радянська Енциклопедія. — 2-ге вид. — К., 1979. — Т. 4. — 560 с.; 1981. — Т. 6. — 551 с.; 1983. — Т. 9. — 560 с.
33. Українські часописи Львова 1848—1939 рр. : іст.-бібліогр. дослідж. — Львів, 2001—2003. — Т. 1—3.
34. Федорів М. Культурно-освітня тематика публікацій газети «Ленінська молодь» (1940—1941 рр.) / Марія Федорів // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. дев'ятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 28—29 жовт. 2005 р. — Львів, 2005. — С. 319.
35. Хроніка // Радянський Львів. — 1951. — № 1. — С. 77.
36. Цурковський Я. На переломі / Ярослав Цурковський; Тарасів М. Редактор, письменник, людина / Микола Тарасів; Пастушенко А. На довгій-довгій ниві... / Аркадій Пастушенко; Петрусенко М. Іскри серця палаючого : [спогади] / Микола Петрусенко // Жовтень. — 1965. — № 9. — С. 3—14.
37. Шаховський С. Журнал «Радянський Львів» / С. Шаховський // Літературна газета. — 1945. — № 38. — С. 2.
38. Щасливої дороги : [ред. ст.] // Література і мистецтво. — 1940. — № 1. — С. 3—4.